

Рыспаева Чолпон Курманбековнанын “Башталгыч класстын окуучуларынын окуу мотивациясын калыптандыруунун педагогикалык шарттары” аттуу 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине расмий оппоненттин

ПИКИРИ

Азыркы күндөгү мектеп окуучулардын алган билимдерин турмушта колдоно билүүлөрүн, ал аркылуу жеке сапаттарын өнүктүрүп, коомдо татыктуу жашоо мүмкүнчүлүктөрүн арттыруу максаты коюлууда. Андыктан башталгыч класстардын бардык сабактарында окуучулардын программалык материалды практикалык максатта өздөштүрүү, тактап айтканда, өнүккөн инсан катары ийгиликтүү жашоонун негиздеринин бири болгон окуу мотивдештирүүнү калыптандыруу кечиктирилгис милдеттерден болуп саналат.

Башталгыч мектептин окуучуларынан баштап окууга мотивдештирүүнү калыптандыруу жана андан ары өнүктүрүү проблема боюнча бул изилдөөнүн социалдык-педагогикалык денгээлдеги актуалдуулугу Кыргыз Республикасынын Билим беруу мыйзамында: “Жалпы башталгыч билим берүүнүн максаты - баланын инсандыгын калыптандыруу, анын интеллектуалдык шыгын өөрчүтүү, окуп жаткан тилинде эсеп-кысап, окуу жана жазуу ыктарына, ошондой эле мамлекеттик жана расмий тилдерде сүйлөшө билүү өнөрүнө үйрөтүү”, - деп айтылуу менен башталгыч класстардын окуу программаларында компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруу зарылдыгы белгиленген. Бул мектепте иштеп жаткан педагогдордун, окутуу процессин анын натыйжалуулугун иликтеген усулчу-илимпоздордун, психологдордун ошондой эле ар бир ата-эненин да муктаждыгы болуп эсептелет.

Буга байланыштуу диссертациялык иштин актуалдуулугу жогорку педагогикалык билим берүүдөгү томонкүдөй объективдүү карама-каршылыктардын бар экендиги менен да шартталат. Алар:

- таанып-билүүгө мотивдештирилген кенже окуучуларды даярдоодогу мамлекеттик жана социалдык тапшырык бар болгону менен жана бул процессти камсыз кылуучу педагогикалык шарттардын жетишээрлик деңгээлде иштелип чыкпагандыгынын ортосунда;

- азыркы болмуштагы педагогикалык шарттарды ишке ашырууда мугалимдердин даярдыгынын сапаты менен жана бул процессти камсыз

кылуучу механизмдердин жеткиликсиз деңгээлде иштелип чыккандыгынын ортосунда.

“Башталгыч класстардын окуучуларынын окуу мотивациясын калыптандыруу - илимий педагогикалык проблема катары” аттуу изилдоонун биринчи главасында изденүүчү бир топ психологиялык-педагогикалык адабияттарды талдоого алуу менен республикалык педагогдордун изилдөөлөрдүндө башталгыч класстардын окуучуларынын “окуу мотивациясы” түшүнүгү жана анын калыптанышы жетишээрлик деңгээлде изилденбегендиги тастыктады.

Диссертацияда окуу мотивациясына аныктама эки лексикалык багытта - жөндөмдүүлүк жана система катары сунушталды, себеби башталгыч класстын окуучусунун мотивациясынын калыптанышы ар кандай система пайда кылуучу факторлордон көз каранды болот.

Кенже класстын окуучусунун окуу мотивациясы өзүнүн окууга болгон жана таанып-билүүчүлүк керектөөчүлөрүн канааттандыра билген жөндөмдүүлүгү. Ошентип, окуу мотивациясы – жүрүм-турумду аныктоочу, өзүнүн структурасына керектөөчүлүктөрдү, мотивдерди, кызыкчылыктарды, идеалдарды, умтулууларды, эмоцияларды жана баалуулуктарды камтыган башталгыч класстын окуучуларынын окуу иш-аракетин жөнгө салуучу, көп деңгээлдүү система. Бул аныктама Ч.К. Рыспаеванын изилдөөсүндө негизги орунду ээледі.

Талданган теориялык жана топтолгон практикалык материалдардын негизинде көтөрүлүп жаткан көйгөйдүн натыйжалуулугу окуу-таанып билүүчүлүк мотивдештирүү айрым окуу предметтерине тандоочулук кызыкчылыктарынын өнүгүшүндө, айрым окуу предметтерине тандоочулук кызыгуулардын келип чыгышын аныктоо менен ишке ашыруунун талаптарын диссертант бөлүп көрсөткөн. Муну менен катар окуунун кыйыр натыйжалары, окуу ишмердүүлүгүнүн сыртында эмнелер жата тургандыгы менен байланышкан мотивдер: кеңири социалдык мотивдер, тар жеке мотивдер, терс мотивдер менен изилдөөнүн базалык түшүнүгү кенже окуучулардын окуу мотивациясын калыптандырууну ийгиликтүү уюштуруунун педагогикалык шарттарын такташтырган.

“Башталгыч класстардын окуучуларынын окуу мотивациясын калыптанышы” деп аталган диссертациянын экинчи главасында окутуу процессинде кенже курактагы окуучулардын таанып-билүүчүлүк мотивдештирүүнү калыптандыруу жолдору изилденип, методологиялык мамилелердин түрлөрү аныкталды жана окуу мотивацияны калыптоодо окуу ишмердүүлүктүн этаптары белгиленди.

Диссертант изилдөөсүндө башталгыч класстардын окуучуларынын толук окуу мотивациясынын калыптанышы үчүн коюлган максатка багыттуу, атайын уюштурулган иш-чаралар зарыл экендигин, алардын педагогикалык функцияларынын көп түрдүүлүгүн, көп кырдуулугун, ишке ашыруу деңгээлдерин бөлүп көрсөтүү менен “окуу мотивацияны калыптандыруу” түшүнүгүнө аныктама берип кенже окуучулардын окуу мотивациясынын маселелерин чечмелөө жолдорун жана уюштуруу жоболорун ишенимдуу аныктай алды.

Илимий иште тандалып алынган методологиялык принциптерге жана мектепте окуу-тарбиялоо процессинде педагогикалык мамилелердин негизги түрлөрүнө ылайыкталган кенже окуучулардын окуу мотивациясын калыптандыруунун бир нече педагогикалык шарттары аныкталган. Изилдөөнүн жүрүшүндө иштелип чыккан шарттарды аткаруу: 1) инсанга багытталган мамиленин негизинде жагымдуу эмоционалдык жагдайды пайда кылуу, окуучулардын ар түрдүү деңгээлдердеги топторду түзүү, окуучуга дифференцияланган мамиле, оозеки дем берүү; 2) ишмердүүлүктүк мамиленин негизинде окутууда репродуктивдүү, проблемалык-издөөчү, чыгармачыл кайра жаратуучу методдорун айкалыштыруу; 3) окутуунун жекечелик, жуптук, топтук формаларын кезектештирип колдонуу; 4) долбоорлоо методду колдонуу; 5) портфолиону киргизуу; 6) тапшырмалардын ар кандай түрлөрүн колдонуу окуу ишмердүүлүктүн ориентирдик-мотивдештирүү, операциялык-аткаруучулук жана рефлексиялык-баалоочулук компоненттерин ишке ашырууга негизделген. Диссертацияда аталган педагогикалык шарттар окутуу процессинин бардык компоненттеринин натыйжалуу иштеши үчүн керектүү болгон объективдүү жана субъективдүү факторлор катары ишенимдүү көрсөтүлдү.

Бул главада мотивация - ар түрдүү мотивдердин биримдигинде жана өз ара байланышта болгон татаал структуралык түзүлүш экендиги тастыкталды. Ошондуктан мотивацияны калыптандыруу болүктөр боюнча жүргүзүлбөйт, системалуу мамиле гана мотивациянын калыптанышынын ийгилигин камсыздайт деген туура тыянак чыгарылды. Автордун изилдөөсүнүн системалуулугу башталгыч класстардын окуучуларынын окуу мотивацияларын калыптандыруунун үч этаптуу процессинде көрүндү: ориентирдик-мотивациялык, операциялык-аткаруучулук жана рефлексиялык-баалоочулук. Иште алар камтыган окуу аракеттери кыскача жетиштүү мүнөздөлүп берилген. Аталган этаптардын ар бири биринчи этаптан баштап кийинкисине натыйжалуу өтүүгө мүмкүндүк берүүчү ырааттуулук жана уланмалуулук принциптерин эске алуу менен педагогикалык экспериментте ишке ашырылды.

“Башталгыч класстардын окуучуларынын окуу мотивациясынын калыптанышын диагностикалоо боюнча эксперименттик иштер” аттуу диссертациянын 3-главасында изденүүчүү системалуу, ишмердүүлүктүү жана инсанга багытталган мамилени интеграциялоо менен педагогикалык шарттардын жыйындысы катары кенже окуучулардын окуу мотивациясын калыптандыруу процессиндеги пландуулукту, ырааттуулукту жана натыйжалуулукту камсыз кылуу боюнча эксперименталдык ишти уюштуруп, анын жыйынтыктарын талдоого алган.

Констатациялоочу, калыптандыруучу жана текшерүүчү этаптардан турган башталгыч класстын окуучуларынын окуу мотивацияларын калыптандыруу боюнча эксперименталдык иш, мотивдерди калыптандыруунун иштелип чыккан шарттарын киргизүүгө, аларды апробациялоого жана коюлган максаттар менен милдеттерди ишке ашыруудагы анын натыйжалуулугун далилдөөгө авторго мүмкүндүк берди.

Эксперименттин калыптандыруучу жана текшерүүчү этаптарында сандык маалыматтар денгээлдик жана проценттик көрсөткүчтөр эсептелди, анткени окуу мотивациясынын калыптангандыгын жогорку жана жеткиликтүү денгээлдеринин пайызынын көбөйүшүн көрсөтүү, бул башталгыч класстын окуучуларынын окуу мотивацияларын калыптандыруу боюнча автор иштеп чыккан педагогикалык шарттардын ийгиликтүүлүгү тастыкталды.

Диссертациядагы негизги өзөктүү ойлорду белгилесек болот. Инсандык-багытталган мамиле окуучулар менен мугалимдердин инсандык өсүшү үчүн жагымдуу чөйрөнү түзүүгө багытталган, контекстинде кенже мектеп окуучусунун жекече өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окуу мотивацияларын калыптандыруу үчүн шарттарды түздү. Ишмердүүлүк мамиле окутуу процессин уюштуруунун ар түрдүү каражаттарын, методдорун формаларын колдонуу менен окуу жана таанып билүүчүлүк ишмердүүлүк процессинде окуу мотивациясын калыптандырууга мүмкүндүк берди.

Изилдөөнүн объектиси, предмети жана изилдөө методдору диссертациялык иштин мүнөзүнө жана ага коюлуучу талаптарга ылайык келет, ал эми анын жыйынтыктары жана практикалык менен илимий теориялык сунуштары белгилүү илимий-практикалык маанилүүлүккө ээ болот.

Иштин ар бир главанын аягында берилген жыйынтыктардын мазмуну диссертациянын жалпы корутундусу менен бекемделген.

Диссертациялык изилдөөнүн жүрүшүндө иштелип чыккан илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негиздүүлүгүнүн даражасы азыркы талаптарга ылайык келет.

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна жана структурасына дээрлик дал келет.

Диссертацияда белгиленген жетишкендиктер менен бирге айрым мүчүлүштүктөр байкалды:

1. Изилдөөнүн негизги максаты катары көрсөтүлгөн кенже окуучулардын окуу мотивацияларын калыптандыруунун педагогикалык шарттары деп көрсөтүлгөндөн кийин, окуунун он мотивацияларынын ички, тышкы, социалдык ж.б. компоненттерин актуалдаштырууга көмөктөшүүчү ыкмалардын басымдуу камсыздоонун мазмунун тереңирээк ачып берсе болмок. Биздин пикир боюнча аларды колдонуунун жолдору окутуу процесси учурунда даана көрсөтүлсө, изилдөөнүн теориялык мааниси менен катар практикалык баалуулугу дагы жогоруламак.

2. Эксперименталдык база катары эки райондун үч гана айылдык мектептин башталгыч класстарынын окуучулары - текшерүүчү топ - 60, эксперименталдык топ - 60 окуучулар тартылыптыр. Ошондо шаардык мектептердин өзгөчөлүктөрү эске алынбай, изилдөөнүн географиясы өтө тар болуп жана окуучулардын саны педагогикалык эксперименттин репрезентативдүүлүгү жетиштүү аткарылган эмес. Андан тышкары авторефераттын 13-бетинде текшерүүчү менен эксперименталдык топтордун окуучуларынын саны диссертациянын текстине караганда башкача көрсөтүлүптүр.

3. Илимий изилдөө иштин табияты негизинен анын так маалыматтуулугу жана эксперименттин жыйынтыгын тыкан эсептөөлөр менен айырмалагандыгына карабастан, аталган диссертацияда сүрөттөр, схемалар ж.б. көрсөтмөлүүлүк каражаттардын аздыгы, проценттерди эсептөөлөрдө келтирилген мүчүлүштүктөр орун алгандыгын байкоого болот.

Бирок, көрсөтүлгөн кемчиликтер диссертациянын теориялык жана практикалык жыйынтыктарына маанилүү таасир тийгизбейт. Жалпысынан караганда аталган диссертация илимий жаңылыгы менен практикалык маанилүүлүгү бар, өз алдынча аткарылган жана бүткөрүлгөн иш болуп эсептелет.

Изилдөөнүн мазмуну жана алынган жыйынтыктары жободогу көрсөтүлгөн чен-өлчөмдөрүнө толугу менен жооп берет, орточо баллдардын суммасы **4,3** баллга барабар.

Рыспаева Чолпон Курманбековнанын **“Башталгыч класстын окуучуларынын окуу мотивациясын калыптандыруунун педагогикалык**

шарттары” темадагы педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү жобосунун” 10 пунктунун кандидаттык диссертацияларга коюлган талаптарына ылайык келет. Ал эми изденүүчү **Рыспаева Чолпон Курманбековна** 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептейм.

Расмий оппонент

педагогика илимдеринин кандидаты,
доцент

Адылбек кызы Г.

Педагогика илимдеринин кандидаты
доцент Г. Адылбек кызынын колун тастыктайм:

